

Олександра МАЛАШ, канд. філол. наук,
Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-5726-5646

ВОДА В БОЛГАРСЬКОМУ МОВОСВІТІ (на матеріалі народних пісень українських болгар)

Стаття присвячена символіці води в болгарській лінгвокультурі. На матеріалі народних пісень, записаних українськими та болгарськими дослідниками від нащадків болгар-переселенців ХІХ ст., які нині проживають в Одеській, Запорізькій, Миколаївській областях, в Автономній Республіці Крим, досліджено місце та роль лексики, пов'язаної з водою, у болгарській мовній картині світу. Розглянуто лінгвокультурему «вода» в її реалізаціях «водойма», «криниця», «джерело», «доц», «Дунай», «море».

Ключові слова: лінгвокультурологія, лінгвофольклористика, лінгвокультурема, болгарська мова, болгари в Україні, гідролексика.

Напевно, не існує жодної культури в світі, яка б не приділяла належної уваги воді. Вода є одним з начал, яке, запліднившись іншим началом – вогню та світла, – народжує нове життя. Як «символ першоматерії, плодючості; початку і кінця всього сущого на Землі; Праматері Світу; інтуїтивної мудрості» потрактована вода в «Енциклопедичному словникові символів культури України» [4, с. 143]. З води – морської піни – з'явилася Афродіта; першовологою, з якої утворюється все живе, зображували давньоіндійське божество Сакті. У більшості язичницьких пантеонів є божества водного світу – моря, річок та озер, дощу й грози тощо. Люди вдавалися до поклоніння і жертвоприношень водоймам, до викликання дощу танцями та співами, до використання води в обрядах переходу, наділяли її очисними, захисними, лікувальними властивостями. Усе це зумовило появу в мовах етнокультурно маркованих одиниць – лексем, фразем, паремій, народних та літературних прецедентних текстів. Не є винятком і болгарська мова, щедро насичена мовно-культурними символами, що стосуються гідросфери.

Постановка проблеми. Утілення лінгвокультурного потенціалу води та ритуалів, пов'язаних із нею, в текстах усної народної творчої

сті становить значний інтерес для досліджень у царині лінгвокультуро-логії, етнолінгвістики, лінгвофольклористики та інших дисциплін. Особливо актуальною постає проблема збереження національної спадщини в умовах географічної та мовно-культурної ізоляції.

Болгарська діаспора в Україні – приклад такої ізольованої спільноти, що з XVIII–XIX ст. – часу переселення з Балканського півострова – зберігає й відтворює успадковані від своїх предків звичаї, ритуали, вірування та пов'язані з ними народнопоетичні тексти. Попри те, що вже в перші роки після міграції на українські землі (території сучасної Одеської, Миколаївської, Кіровоградської, Запорізької областей, Криму) болгари зазнають осуду з боку місцевої церкви через проведення язичницьких обрядів (як-от викликання дощу *Пеперуда*) [Лобачевский, с. 34], а після приходу в Україну радянської влади розпочинається затяжна доба «наукового атеїзму» з його знеціненням ритуалів, боротьба за культурну ідентичність триває. І відзначення болгарських свят супроводжується виконанням народних пісень, зокрема тих, у яких згадують воду, водойми та їхні назви, переповідають міфи, пов'язані з роллю води в людському житті.

Вода пронизує фактично все життя людини від самого її народження. З водою активно взаємодіють при виконанні магічних дій. *Лазарки* – учасниці свята *Лазаровден* (субота перед Вербною неділею) – кидають свої віночки у воду [11, с. 354]; здійснюють ритуальне купання повитух і немовлят на *Бабинден* [3, с. 18]; на Купала дівчата в'яжуть букетики з трав і занурюють у *мълчана вода* – німу воду, що її мовчки набирає з трьох джерел незаймана дівчина до сходу сонця [3, с. 18, 65]; цією водою вмивають молодят на порозі нового дому [3, с. 64].

Воді відведено чільне місце в болгарських фразеологізмах і пареміях: *вода газя, жаден ходя* «воду топчу, спраглий ходжу» (про людину, що не може скористатися тим, чого має доволі); *краката му да мия, водата да пия* «мити б його ноги й ту воду пити» (про величезну силу прихильності, любові) (ФРБЕ-1, с. 175; ФРБЕ-2, с. 561), *наливам вода в мелницата/воденицата на някого* «наливати воду у млин комусь» (сприяти комусь, виправдовуючи тим самим і його вчинки, поведінку) [8, с. 51], *знае свиня кладенчова вода* «тямить свиня у колодязній воді» (про обмежену людину, яка ні на чому гаразд не розуміється) [8, с. 55].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нашадки болгар-переселенців, прибулих на українські землі в другій половині XVIII – першій половині XIX ст., тобто в часи османського панування на Балканах, нині виявляють щире зацікавлення щодо культурної репрезентації болгарського народу, відірваного від метрополії. Тому закономірною є поява таких фундаментальних праць з історії та краєзнавства болгар українського Півдня, як «Възраждане на българите в Украйна» А. Кіссе (Одеса, 2006), «Очерки истории, языка и культуры јльшанских болгар» (за загальною редакцією В. Мільчева, Київ, 2013), «Болгары в Таврии: 150 лет истории» В. Міткова (Запоріжжя, 2012), «Чушмелий: история и культура» (Одеса, 2017), «Культурний простір бессарабських болгар» (Болград, 2018), збірник статей «Болгари у Північному Причорномор'ї» та ін., що дозволяють відтворити загальну картину переселення болгар та освоєння ними українських земель. Помічними для лінгвокультурних досліджень болгарської діаспори стають і збірки пісень, записані в Одеській, Запорізькій, Миколаївській областях та Автономній Республіці Крим.

Важливими для розуміння мовно-культурного потенціалу води, водойм, гідронімів у слов'ян вважаємо дослідження Є. Бартмінського, В. Жайворонка, М. Гримич, І. Ігнатенко, Н. Колесник, О. Потапенка, К. Приходченко, Л. Старевої, О. Юдіна та інших. Проте попри значні напрацювання в царині етнолінгвістики й лінгвокультурології **дотепер не маємо системних досліджень**, присвячених лінгвокультуремі «вода» та її різноманітним лексичним і фразеологічним утіленням у поетичній мові нащадків болгар-переселенців. Стаття виокремлює основні культурно марковані поняття, пов'язані з гідросферою.

Метою цього дослідження є визначення, опис та характеристика мовно-культурної цінності лексем та фразем, дотичних до поняття «вода», які фігурують у народних піснях, записаних болгарськими й українськими дослідниками XX – початку XXI ст.

Виклад основного матеріалу.

Центральним поняттям нашого дослідження є лінгвокультурема – комплексна міжрівнева одиниця, що поєднує в собі форму, мовний та позамовний зміст [2, с. 44–48; 10, с. 298]. *Вода*, належачи до загальних назв об'єктів гідросфери, має високу культурну (й етнокультурну) валентність. Розглянувши зразки болгарської на-

роднопоетичної творчості ХХ – початку ХХІ ст., зафіксовані у збірках Н. Кауфмана, Л. Ноздриної, С. Цветка, О. Червенко, ми виснували, що лінгвокультурема «вода» реалізована, зокрема, в таких одиницях:

1. Вода, юда «вода, водойма», река «річка»

У народних піснях, записаних від нащадків болгар-переселенців, слово «вода» найчастіше означає невелику водойму, яку можна перейти вбхід. Так, *през девът гори зелени, през девът води студени* «крізь дев'ять лісів зелених, крізь дев'ять вод (водойм) холодних» (Кауфман-1, с. 358) переходить наречений, щоб потрапити до оселі молоді, або воїн, щоб урятувати близьких від ворога. Вода на шляху людини – символ межі, яку належить перетнути, щоб досягти своєї мети.

Газя вода «топтати воду», таким чином – переходити вбхід ставок, потічок, неглибоку річку. В одній з пісень на заваді переходу стає дерево, й маленька героїня не може подолати цієї перешкоди: *Две Ради вода газили <...> малката Рада не можа косата й са закачи за дърво, за дафиново* «Дві Ради йшли вбхід, маленька Рада не змогла: її волосся зачепилося за лаврове дерево» (Кауфман-1, с. 332).

Вода втілює жіноче начало, дозрівання дівчинки в юнку, готову до одруження. Сюжети, в яких обіграно саме таку семантику, знаходимо і в українському фольклорі: «напитися води», «напоїти коня», «ходити по воду», «втопити відерце» – всі ці метафори пов'язані зі шлюбною, сексуальною сферою. В болгарському фольклорі ототожнення вода=дівчина простежуємо, наприклад, у пісні, де парубок, залицяючись до юнки, застерігає її від загибелі через самотність, відсутність пари: *Маринка вода газеши. <...> Либе Маринке, Маринке, не гази, либе, таз юда, таз юда твърди дълбока <...> жа падниш, жа са юдавши* «Маринка йшла вбхід. Мила Маринко, не йди по цій воді, тут дуже глибоко, впадеш і втопишся» (Кауфман-1, с. 281) – і далі розхвалює вроду дівчини, наполягаючи, що боїться її втратити.

Водойма – особливо річка – місце виходу з цього світу та входу до того світу. Саме тому всі знакові події в житті персонажів відбуваються або на березі річки, або безпосередньо у воді. На берегах живуть міфічні володарки водойм – *самовили, самодиви, юди*, які можуть взаємодіяти з людьми, кохаючись із ними, вбиваючи їх, лікуючи й оживлюючи тощо.

Дитину викрадають у той момент, коли вона сама лишається прати на річці. Перучи на річці, дівчина зустрічає парубка, який довіряє їй випрати хустку (Червенко, с. 42) (у такий спосіб вода слугує для обміну енергіями між тілами). На березі річки, куди гукає молоду жінку зовиця *дреи да пирем, чернити дреи бели да станат, белити дреи черни да станат* «одяг прати, щоб чорний одяг білим став, білий одяг чорним став», чоловікові родичі замість харчів підкидають їй гадюку – тобто намагаються заподіяти смерть (Кауфман-2, с. 253).

Оскільки вода символізує перехід, то неминуче її використання в ритуалах. Так, перед тим як свати вирушать по наречену, поріг будинку, з якого вони виходять, і ворота належить окропити водою з захисною метою [11, с. 363]. Слово *вода* активно згадують в обрядових піснях, у яких, збираючись іти до оселі нареченої, молодий та його родичі готують так званий *пряпорец* «прапорець», який покликаний оберігати їх дорогою до нареченої. Слова: *зашивайти пряпорица, да зашим гора й вода* «зшивайте прапорець, щоб зшити ліс і воду» (Кауфман-1, с. 369) мають магічну силу – вони єднають стихію землі та води, змушуючи коритись чоловічій силі. В іншій пісні йдеться про засівання – *да засеим гора й вода* «засіємо ліс і воду» (Кауфман-1, с. 375), тобто про магічне запліднення стихій. Вода може ставати перешкодою на шляху до нерозділеного кохання: *ни идвай пак след меня, чи тамка има река далбока, няма как да я приминиш* «не йди за мною, бо там є річка глибока, ти не зможеш її перейти» (Червенко, с. 61).

2. Кладенец «криниця», гиран «колодязь із журавлем»

І в болгарській, і в українській культурі криниця та кринична вода слугують символом єднання пар; відвідання криниці й ритуальне обмивання водою – важливий елемент завершення шлюбної церемонії в українців [5, с. 336]. До криниці зазирали дівчата на святки, щоб побачити судженого [5, с. 320]. Криниця позначає також сепарацію підрослих дітей, їхній вихід поза батьківський простір. У болгарській традиції *кладенец* – місце зустрічей молоді: *Пофаля са ялтън Мара сноци вечър на кладенче, на момите пред момците* «Похвалилася золота дівчина Мара вчора ввечері біля кринички дівчатам перед парубками» (Цветко, с. 46). Це також простір для знайомств та залицянь, любовних побачень. У піснях зустрічі біля криниці виявляються доленосними: *Сноци минах, мале, край студен кладенец, там заварих, мале, пашова дъщеря*

<...> *Яс пусегнах, мамо, китка да й зема* «Учора я минав, мамо, повз студену криницю, там зустрів я, мамо, доньку паші. І я простягнув руку, мамо, щоб забрати в неї букетик» (Цветко, с. 39) (ідеться про спеціальний знак *китка* – невеличкий букетик, закріплений у зачісці дівчини, який сигналізує, що ця дівчина вільна).

Колодязь, криниця на подвір'ї символізує особистий простір людини, її сім'ї, її «особистої воду». Тож зраду трактують як вихід поза межі цієї «особистої води». Невірні дружини навідуються до чужої криниці – домовлятися з коханцем про таємну зустріч, коли чоловіка не буде вдома: *грабна бели бакъри, за стодна юда утиди на лазарувуту кладънчи. <...> Герги във Сливън утиди <...> да додиши, Лазаре, във нази* «вхопила білі відра, пішла по студену воду до Лазаревої криниці <...> Гергі поїхав до Слівена <...> приходъ, Лазарю, до мене» (Кауфман-2, с. 217). Нахабне входження чужої людини в особистий простір змальовано в пісні, де *мари дрехи пере на нашия гиран, мари вода йзлива през наша вратничка* «вона пере одяг біля нашого колодязя, вона виливає воду через нашу хвіртку» (Кауфман-1, с. 311).

3. Чешма «водограй, джерело»

Ще у Святому Письмі фігурує досить зрозуміла метафора джерела та живої води. Джерело символізує нескінченність людського життя навіть після фізичної смерті людини. Лінгвокультурема *чешма* оперта на тотожність вода=вічне життя. У своєму передсмертному заповіті юнак-богатыр просить своїх побратимів поставити водограй (а також посадити квітку та збудувати церкву) на його могилі: *На сърцето ми чишма изведяте <...> Който мине <...> от чишма ми вода да истие* (Цветко, с. 51), і тут джерело входить до священної тріади, в яку замкнена людська сутність: *ружа* «квітка рожі» (душа людини, її емоції, відчуття земної краси) – *черкова* «церква» (дух, віра в Бога) – *чишма* «джерело» (тілесне існування).

4. Дунав «Дунай»

Феномен річки, яка протікає в 17-х європейських країнах, зумовив популярність і самої назви в усній народній творчості, про що докладно пише В. Ягич [16]. Попри дискусійність джерела походження гідроніма – германське, іранське або кельтське запозичення, – його семантика безпосередньо стосується води.

Лінгвокультурема *Дунай* була докладно проаналізована у працях О. Потєбні, Є. Бартмінського, Н. Колесник, Д. Мачинського,

П. Салевича, О. Юдіна та інших. Є. Бартмінський визначає Дунай як просторову та часову межу і як символ юності, кохання, як квінтесенцію води взагалі та річки зокрема [15, с. 167]; інші дослідники теж вважають Дунай міфологізованим водним простором, межею між світом людей і світом духів [9, с. 146–147], випробуванням, що його витримували найсильніші – переплисти Дунай та стати нареченим красуні [16, с. 301], трактують його як своєрідний «поштовий» канал, яким можна було передавати речі; через Дунай перевозили/переносили персонажів; посеред Дунаю виростили чарівні дерева та з'являлися тварини з надприродними здібностями; Дунаєм прибували човни та кораблі, що везли зниклих безвісті родичів, коханих, дари та коштовності [14, с. 69–70]. Дунай слугує символом віддаленості – заговорюючи хворобу, цілителі посилають її «за Дунай» [16, с. 304].

У репертуарі болгарських переселенців, що проживають в Україні, також є пісні, в яких згадано *тиха бяла Дунава* «тихий білий Дунай». Ця річка була знаковою для болгарської культури в добу переселення як спільне між історичною батьківщиною (Болгарією), що її мусили покинути, та новою вітчизною (Україною). Саме це гарантувало низці образів Дунаю збереженість у болгарських народних піснях поза метрополією.

Дунай у болгарському фольклорі постає як початок світу, зародженого в золотому яблуці: *Йот де Дунав тиче, Дунав тиче* <...> *йот златна ябълка* «Звідки Дунай тече? Дунай тече з золотого яблука» (Ноздріна, с. 16), як чарівна річка, що тече скрізь і може побачити будь-кого: *Дунави бистри студени, като течете, Дунаве, ни видяхте ли, Дунаве, моето либе млад Стоян?* «Дунаї чисті, холодні, як течете, Дунаї, чи не бачили, Дунаї, мого коханого, молодого Стояна» (Кауфман-1, с. 298).

Дунай – місце доленосних зустрічей: *Белилай Неда дарови, на тая бяла Дунава. Вълко по брягом одише, бели шилянца пасеше* «Вибілювала Неда дари на тому білому Дунаї. Вилко берегом ходив, білі ягнята пас» (Кауфман-2, с. 307). (*Дарове* – вишиті нареченою власноруч до весілля хустки, фартухи, рушники, інколи чоловічі сорочки, що ними молода обдаровує свою нову родину). Вода Дунаю, що вибілює тканину, виконує тут очисну та захисну функції. На сакральності води для подальшого щасливого шлюбу наголошують і Є. Бартмінський та У. Маєр-Барановська в польських

весільних обрядах: *Z dunaju wodę biercie, Ojca, matkę przeproście* «з дунаю води наберіть, у батька й матері перепросіть» [15, с. 168].

6. Море

Море є втіленням хаосу – саме з нього створений світ [6, с. 218]; море символізує безперервний рух, неспокій [4, с. 514]. Це межа між знаним світом і незаним (пор. «заморський» у значенні «іноземний, привезений невідомо звідки»); «у синє море», тобто якнайдалі від хворого, на той світ, знахарка посилала недугу [1, с. 300].

Оскільки частина болгар у ХІХ ст. переселилася до Північного Причорномор'я та до Приазов'я, тобто географічно моря були досить близько до територій проживання болгар-мігрантів, у народнопісенних текстах добре зберігся образ моря. У болгарських піснях море позначає дещо неможливе та небезпечне для життя: в одній з пісень дівчина сперечається з турками, *да си морето преплува, за девет върви алтъни* «переплисти море за дев'ять низок золотих монет» (Кауфман-1, с. 335). Метафора нескінченної смертоносної води обіграна у ворожінні: передбачення *чаши из морето плуват* «чаші по морю плавають» віщує юнці чоловіка-п'яницю, що потопає в алкогольному морі [13, с. 401–403].

Інкили море та річка (Дунай) змішуються й ототожнюються: *гемия му съй запряла сред море, сред бял Дунава* «його човен спинився посеред моря, посеред білого Дунаю» (Кауфман-1, с. 179). Подібне знаходимо і в українській колисковій: *понад морем-Дунаєм*. Можливо, причина в тому, що українське *дунай*, польське *dunaj* та болгарське *дунав* позначало не лише цілком конкретний географічний об'єкт, а й воду взагалі.

Море символізує розлуку, прірву між батьківським краєм та чужиною, де опиняється людина. *Садила мома край море лозе <...> кой ша ти бире бялото грозди <...> като си нямат от нийде никой – нето от майка, нето от бащица* «Садила дівчина біля моря виноград. Хто збиратиме той білий виноград, коли до мене ні звідки ніхто не приходить ні від матері, ні від батечка» (Кауфман-1, с. 242). В одній з пісень дівчина, побачивши човен біля берега, переказує через випадкового подорожнього батькам свою образу на них: *гемийка плава низ море, млада си булка спровикна: – Я стой, почакай, момченце <...> малко армаган да изпратя на мама още на тейко, ножчита с черни сапчита, с едното да се заколят, с другото да се разпорят, че тъй ми далеко дадоха* «човен

поплив униз по морю, молодиця вигукнула: – Стривай, почекай, хлопчику, я тобою подаруночок відправлю мамі й татові – ножики з чорним руків'ям, хай вони одним себе заколють, іншим себе розпорють, що так далеко мене віддали» (Кауфман-1, с. 150).

7. Дъжд «дощ»

Дощ – символ запліднення Землі божествами Неба; у дохристиянській картині світу дощові хмари – власність змія або Перуна, за християнською міфологією дощами керує святий Ілля [3, с. 107]. Для селянина злива після тривалої посухи – щастя, полегшення, гарантія доброго врожаю. Для керування погоди вдавалися до магічних ритуалів; важливу роль відігравали діти, яким доручали попросити в Неба дощу [12, с. 95–96]. Болгарам-переселенцям був відомий балканський обряд Пеперуда, до якого домішувалися й деякі християнські мотиви. У піснях *на Пеперуда* «до Метелика», що їх виконують для викликання дощу українські болгаро-хлібороби, просячи опадів, щоб родило *жито чернокласо, лятна ръжчица за дребни дечица* «жито чорноколосо, літне житечко для дрібних діточок» (Червенко, с. 33), обіцяють, що на знак вдячності за воду, яка напоїть ниву, буде спечений *ситян-питян кравай* «дрібний, як коржик, коровай» *за свети Никола и за света Петка* «для святого Миколая та для святої Петки» (Червенко, с. 34). Взагалі вчасний дощ вимагає пожертви – ритуальної випічки, яка заступає дохристиянські практики жертвоприношення – наприклад, дівчини змієві, щоб повернув воду на змарнілу від посухи землю [3, с. 107].

Висновки. Дослідження народнопісенних текстів болгарської діаспори в Україні показало, що лінгвокультурема «вода», втілена в таких знаках, як «вода (водойма)», «криниця (колодязь)», «Дунай», «море», «дощ», у позамовному плані оприявлює рудименти міфологічного світогляду, не чужого болгарському народові й у ХІХ ст. Вода мислиться в цих текстах як тотожна життю, водойми – як поріг у ритуалах і станах переходу, джерело символізує безсмертя людини, дароване за те, що вона перед фізичною смертю встигла виконати свій обов'язок перед людством. Криниця – символ життєвого простору людини, містище особливої сакральної води, яка освячує любов у майбутній шлюбній парі; інколи, однак, криниця стає метафорою зради, розпусти. Дунай постає міфічним шляхом між відомим та незаним світами; як і море, він є символом розлуки з рідною домівкою, що особливо актуально

для болгар-переселенців, нащадки яких виконують ці пісні. Дош, тісно пов'язаний з образом рядженого Метелика, ілюструє давнє уявлення про взаємність у відносинах людина – вищі сили.

Стаття не вичерпує тієї інформації, яку можна отримати при лінгвокультурному аналізі болгарської лексики гідросфери. Дослідження народнопісенної лірики, що містить таку лексику, вимагають поступового занурення у позамовну дійсність, у якій виникали фольклорні тексти, важливі для розуміння специфіки болгарської картини світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белова О. В., Виноградова Л. Н. Море. *Славянские древности. Этнолингвистический словарь*. Т. 3. Москва : Международные отношения, 2004. С. 299–301.
2. Воробьев В. Лингвокультурема как единица описания. *Лингвокультурология (теория и методы)*. Москва : РУДН, 2006. С. 44–56.
3. Българска митология. Енциклопедичен речник /съст. А. Стойнев. София : 7М+ЛОГИС, 1994. 400 с.
4. Енциклопедичний словник символів культури України / за ред. О. І. Потапенка, В. П. Коцура, В. В. Куйбіди. Корсунь-Шевченківський : Корсунський вид. дім «Всесвіт», 2015. 912 с.
5. Жайворонок В. В. Антологія знаків української етнокультури. Київ : Наукова думка, 2018. 760 с.
6. Костомаров Н. И. Славянская мифология (Упор. і прим. І. П. Бетко). Костомаров М. І. Слов'янська міфологія. Вибрані праці з фольклористики й літературознавства. Київ : Либідь, 1994. С. 201–256.
7. Лобачевский В. Летопись прихода села Ольшанки святого Иоанна Милостивого церкви (писанием начата в 1875 году). *Очерки истории, языка и культуры ольшанских болгар*. Киев : ИД «Скиф», 2013. С. 8–157.
8. Маринов Вл., Тодоранова А. Фразеологизми с компонент «вода» в българския и румынския език. *Orbis Linguarum*. Vol. 17. Iss. 2. С. 50–56.
9. Петрухин В. Я. Дунай. *Славянские древности. Этнолингвистический словарь*. Т. 2. Москва : Международные отношения, 1999. С. 146–147.
10. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
11. Старева Л. Български магии и гадания. София : Труд, 2007. 549 с.
12. Фрезер Дж. Управление дождем с помощью магии. *Золотая ветвь*. Москва : Эксмо, 2006. С. 86–123.

13. Чийшия: очерки истории и этнографии болгарского села Городнее в Бессарабии. Шабашов А. В., Червенков Н. Н., Субботин Л. В. и др. Одесса: Астропринт, 2003. 792 с.; 8 л. цв. ил.

14. Юдин А. В. Иордан и Дунай в восточнославянском магическом фольклоре. *Вопросы ономастики*. 2004. № 1. С. 55–75.

15. Bartmiński J., Majer-Baranowska U. *Dunaj w polskim folklorze. Etnolingwistyka*. 1996. №8. S. 167–184.

16. Jagić V. Dunav-Dunaj in der slavischen Volkspoese. *Archiv für slavische Philologie*. 1 (1876). S. 299–333.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Анкова-Ничева К., Спасова-Михайлова С., Чолакова Кр. Фразеологичен речник на българския език. Т. 1 (А–Н). София : БАН, 1974. 759 с. Т. 2 (О–Я). София : БАН, 1975. 779 с.

2. Кауфман Н. Народни песни на българите от Украинска и Молдавска ССР. София : БАН, 1982. Т. 1. 720 с. Т. 2. 944 с.

3. Ноздрин Л. Ф. Песенный фольклор болгар Приазовья. Мелитополь : Изд. дом Мелитопольской городской типографии, 2014. 188 с.

4. Цветко С. Български народни песни от Украйна и Крим. София : Академично издателство «Марин Дринов», 2005.

5. Червенко О. Б. Болгарський фольклор Північного Приазов'я. Бердянськ, 2012. 126 с.

Oleksandra MALASH, PhD, Junior Researcher

O. O. Potebnia Institute of Linguistics of the NAS of Ukraine, Kyiv

ORCID ID: 0000-0002-5726-5646

WATER IN THE BULGARIAN WORLD PICTURE (a case study of the folk songs of the Bulgarians in Ukraine)

The paper provides a study of the symbolism of water in the Bulgarian linguistic culture. The author analyzes texts of the folk songs recorded by several Ukrainian and Bulgarian scholars from the descendants of the Bulgarian migrants in the last half of the 18th – 19th c., which are currently living in the regions of Odessa, Zaporizhzhia, Mykolaiv, and in the Autonomous Republic of the Crimea. The role of the vocabulary around the hydrosphere in the Bulgarian linguistic world image is researched.

It is outlined that water is a universal symbol of the human life. Water is thought as a primary substance that has created the Earth and the live nature. It is used in different liminal rituals as something able to purify, to heal, to

charge with the live power and to bless people. And this belief in the sacral properties of water are displayed in the Bulgarian folk songs.

The author investigates the linguocultureme "water" and its implementations in "reservoir", "well", "spring", "rain", "Danube", "sea" in the folk songs of the Bulgarians in Ukraine. It is established that "water" is a symbol of a border that must be overstepped. "Well" symbolizes the living space of a human, container of the unique sacral water that sacralizes the marriage and love. However, sometimes the well designates the adultery and lewdness. "Spring" is equal to the immortality given to a hero as a thank for the completed mission of the life. "Danube" is a mythic path between the known and unknown world, like "sea" it is a symbol of the separation with the home, and it is particularly true for the Bulgarian migrants whose ancestors had left the motherland. "Rain" represents the reciprocity between the human and the supreme forces.

The analyzes of these implementation of the linguocultureme "water" shows the special role of the water in the Bulgarian linguistic world image.

Keywords: linguistic culturology, linguo-folklore studies, linguocultureme, Bulgarian language, Bulgarians in Ukraine, hydro vocabulary.

REFERENCES

1. Balgarska mitologiia. Enciklopedichen rechnik. (1994). A. Stojnev (Comp.). Sofia: 7M+LOGIS [in Bulgarian].
2. Bartmiński, J., Majer-Baranowska, U. (1996). *Dunaj w polskim folklorze. Etnolingwistyka*, (8), 167–184 [in Polish].
3. Belova, O. V., Vinogradova, L. N. (2004). More. *Slavyanskije drevnosti. Etnolingvisticheski slovar'*. Vol. 3. Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniya, 299–301 [in Russian].
4. Chiishiiia: ocherki istorii i etnografii bolgarskogo sela Gorodnee v Bessarabii (2003). A. V. Shabashov, N. N. Chervenkov, L. V. Subbotin etc. Odessa: Astroprint, 2003 [in Russian].
5. Entsyklopedychnyi slovnyk symvoliv kultury Ukrainy. (2015). O. I. Potapenko, V. P. Kotsur, V. V. Kuibida (Eds.). Korsun-Shevchenkivskyy: Korsunskyy vydavnychiy dim «Vsesvit» [in Ukrainian].
6. Frezer, Dzh. (2006). Upravlenie dozhdem s pomoshch'yu magii. *Zolotaya vev'*. Moscow: Eksmo, 86–123 [in Russian].
7. Jagić, V. (1876). Dunav-Dunaj in der slavischen Volkspoesie. *Archiv für slavische Philologie*, (1), 299–333 [in German].
8. Kostomarov, N. I. (1994). Slavyanskaya mifologiya. I. P. Betko). *Kostomarov M. I. Slov'ianska mifologhiia. Vybrani pratsi z folklorystyky y literaturoznavstva*. Kyiv: Lybid, 201–256 [In Russian].

9. Lobachevskij, V. (2013). Letopis' prihoda sela Ol'shanki svyatogo Ioana Milostivogo cerkvi (pisanem nachata v 1875 godu). *Ocherki istorii, yazyka i kul'tury ol'shanskih bolgar*. Kiev: ID «Skif», 8–157 [in Russian].
10. Marinov, Vl., Todoranova, A. Frazеologizmi s komponent «voda» v balgarskija i rumanskija ezik. *Orbis Linguarum*, 17 (2), 50–56 [in Bulgarian].
11. Petruhin, V. Ya. (1999). Dunaj. *Slavyanskije drevnosti. Etnolingvističeskij slovar'*. Vol. 2. Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniya, 146–147 [in Russian].
12. Selivanova, O. (2008). Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].
13. Stareva, L. (2007). Balgarski magii i gadanija. Sofia: Trud [in Bulgarian].
14. Vorob'ev, V. (2006). Lingvokul'turema kak edinica opisaniya. Lingvokul'turologiya (teoriya i metody). Moscow: RUDN, S. 44–56 [In Russian].
15. Yudin, A. V. (2004). Iordan i Dunaj v vostochnoslavjanskom magičeskom fol'klore. *Voprosy onomastiki*, (1), 55–75 [In Russian].
16. Zhaivoronok, V. V. (2018). Antolohiia znakiv ukrainskoi etnokul'tury. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

SOURCES

1. Ankova-Nicheva, K., Spasova-Mihajlova, S., Cholakova, Kr. Frazеologičen rechnik na balgarskija ezik. T. 1 (A–N). Sofia : BAN, 1974. T. 2 (O–Ja). Sofia: BAN, 1975 [in Bulgarian].
2. Chervenko, O. B. Bolharskyi folklor Pivnichnoho Pryazovia. Berdiansk, 2012 [in Ukrainian].
3. Kaufman, N. Narodni pesni na bulgarite ot Ukrainaska i Moldavska SSR: in 2 vols. Sofia: BAN, 1982 [in Bulgarian].
4. Nozdrina, L. F. Pesennyj fol'klor bolgar Priazov'ya. Melitopol: Izdatel'skij dom Melitopol's'koj gorodskoj tipografii, 2014 [in Russian].
5. Tsvetko, S. Balgarski narodni pesni ot Ukrajna i Krim. Sofia: Akademichno izdatelstvo "Prof. Marin Drinov", 2005 [in Bulgarian].

Дата надходження до редакції – 04.09.2021
Дата затвердження редакцією – 18.09.2021